

UDK 811.163.42'367.625.41

Izvorni znanstveni članak

Rukopis primljen 20. IX. 2008.

Prihvaćen za tisak 17. XII. 2008.

Luka Vukojević

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

lvukojev@ihjj.hr

INFINITIVNE POSLJEDIČNE KONSTRUKCIJE

J. Melvinger u radu o supstandardnome prijedložnom infinitivu (1982.) ne spominje mogućnost infinitivne kondenzacije posljedičnih ustrojstava, ni prijedložnog ni besprijedložnog infinitiva, iako donosi primjere u kojima je riječ o infinitivnoj prijedložnoj konstrukciji koja je priložna oznaka posljedice, a ne priložna oznaka načina, kako ona tvrdi: *Kožnata jakna smiješna, a šal oko vrata škaklja za poludjeti*. Tu mogućnost ne spominje ni u svojoj disertaciji (iako navodi primjere koje mi razumijevamo kao posljedične konstrukcije), a ne navodi je ni M. Ivić.

Infinitivne se posljedične konstrukcije mogu podijeliti prema nekoliko različitih kriterija. U prvome ih redu možemo podijeliti na frazeologizirane i nefrazeologizirane konstrukcije. Nadalje, prema njihovu mjestu u rečenici možemo ih podijeliti na slobodna rečenična ustrojstva (slobodne posljedične rečenice) i ustrojstva koja su neki rečenični dio (predikat, priložna oznaka posljedice). Posljedične se infinitivne konstrukcije također dijele na prijedložne i besprijedložne infinitivne konstrukcije. Besprijedložne infinitivne konstrukcije razmjerno su rijetke. Sve su infinitivne posljedične konstrukcije korelativnoga tipa, s ekspliciranim ili neekspliciranim obilježivačem mjere ili stupnja čija se raspodjela razlikuje u frazeologiziranim i nefrazeologiziranim posljedičnim ustrojstvima. Ispred prijedložnoinfinitivnog izraza mogu se naći pridjevi (*Lijepa za pošiziti*), imenice (*Logika za vola ubiti*) i glagoli (*Kožnata jakna smiješna, a šal oko vrata škaklja za poludjeti*).¹) Zajedničko je obilježje svih prijedložnih infinitivnih konstrukcija da dolaze izravno, bez stanke iza svoje upravne riječi (glagola, imenice ili pridjeva).

¹ Primjer preuzet iz disertacije J. Melvinger (1980: 229).

Skupina *pridjev + za + infinitiv* u rečenici *Lijepa je za pošiziti* u velikoj se mjeri u mnogim obilježjima razlikuje od naoko sličnih skupina kao što je npr. u rečenici *Krleža je težak za čitati*. U takvim skupinama prijedložnoinfinitivni izraz ograničuje ili na koji drugi način obilježava opseg značenja pridjeva koji mu prethodi. Krleža nije težak u svakome smislu, uopće, nego samo s obzirom na radnju o kojoj referira prijedložnoinfinitivni izraz, tj. s obzirom na mogućnost razumijevanja Krleže. Nasuprot tomu, prijedložnoinfinitivni izraz u skupini *Lucija je lijepa za pošiziti* niukoliko ne ograničuje opseg značenja pridjeva. Prijedložnoinfinitivni izraz u takvim skupinama izražava moguću (neostvarenu, ali ne i nevjerojatnu) posljedicu Lucijine ljepote. Gornja bi se rečenica mogla parafrazirati ovako: *Lucija je lijepa do te mjere (toliko) da bi njezina ljepota mogla učiniti da čovjek pošizi*. Prijedložnoinfinitivna skupina pojačava pridjev označujući visok stupanj svojstva, tj. kakvoće. Izricanje visokog, najvišeg stupnja omogućuje neostvarena, ali moguća posljedica koja je uvijek i posve nesumjerljiva s pridjevom s kojim je povezana.

Razlike u odnosu prijedložnoinfinitivnih izraza prema pridjevima u tim dvjema rečenicama još više dolaze do izražaja kad se iz tih rečeničnih ustrojstava uklone prijedložnoinfinitivni izrazi. Uklanjanje prijedložnoinfinitivnog izraza u prvome tipu ustrojstava dovodi do bitne preinake značenja predikata koji čini pridjev, dok uklanjanje prijedložnoinfinitivnog izraza u drugome tipu ustrojstava ne preinačuje bitno opće značenje pridjevnoga predikata ni njegov odnos prema glavi skupine, tj. imenici:

Krleža je težak. Lucija je lijepa.

Dok u prvome tipu ustrojstava postoje bitna semantička ograničenja za izbor predikatnoga pridjeva i infinitivnoga glagola (međusobno se ograničuju), predikatni pridjev u drugome tipu ustrojstava ograničen je samo svojim vlastitim selekcijskim obilježjima, a mogućnost uvođenja infinitivnoga glagola ograničena je leksičkom semantikom predikatnoga pridjeva i infinitivni glagol mora biti semantički spojiv sa semantikom pridjeva, tj. mora označivati moguću posljedicu značenja pridjeva.

U infinitivna ustrojstva drugoga tipa za razliku od infinitivnih ustrojstva prvoga tipa ne može se uvrstiti stupanjski prilog, stupanjski modifikator: *Krleža je jako težak za čitati* / **Lucija je jako (tako) lijepa za pošiziti*.

Posljedična se infinitivna ustrojstva drugoga tipa nadalje ne mogu “eksklamatizirati”, tj. ne mogu se usklično preoblikovati: **Što je Lucija lijepa za pošiziti!* / *Što je Krleža težak za čitati!*

Skupine *pridjev + za + infinitiv* koje izražavaju visok stupanj ne mogu funkcionirati ni u korelativnim posljedičnim ustrojstvima s pridjevnim predikatom:

*Krleža je tako težak za čitati da sam morao odmah od toga odustati / *Lucija je tako lijepa za pošiziti da ću joj odmah napisati pjesmu.* Razlog tomu što se takve skupine ne mogu usklično preoblikovati i što ne mogu funkcionirati u korelativnim ustrojstvima, tj. što se u njima ne može eksplicirati stupanjski modifikator *tako*, treba tražiti u korelativnoj posljedičnoj sintaksi, pravilima posljedične sintakse. Značenje visokog stupnja takvim skupinama *za + infinitiv* 'nameće' neostvarena, ali moguća posljedica i prekomjernost te posljedice. Tako da je skupina *za + infinitiv* površinsko ostvarenje dubinskoga posljedičnog sintaktičkog ustrojstva. To je uklopljeno ustrojstvo prema pravilima korelativne posljedične sintakse nadređenim korelatorom (modifikatorom u specifikatoru pridjeva) pridruženo pridjevu. Taj korelator nije površinski ekspliciran, ali njegova prisutnost u dubinskome ustrojstvu onemogućuje uvrštavanje drugih korelatora u tome položaju. Uvrštavanjem još jednog modifikatora krše se pravila posljedične sintakse (jedan pridjev ne može imati dva modifikatora, a dva nekoordinirana posljedična ustrojstva ne mogu biti istodobno pridružena jednomu istom upravnom članu glavne surečenice).

Obilježivači stupnja, stupanjski modifikatori, ne mogu se međusobno kombinirati u neraščlanjenim (restriktivnim) posljedičnim rečenicama. To ograničenje vrijedi i za neraščlanjene relativne i poredbene rečenice. Dakle, jedan pridjev u neraščlanjenim takvim ustrojstvima može prihvatiti samo jedan stupanjski modifikator istog tipa.² To ograničenje ne vrijedi za raščlanjena takva ustrojstva.³

Drukčije rečeno, pridjev kao glava skupine ne može biti dvostruko modificiran, a da pritom ti modifikatori s njim imaju ili zadrže isti sintaktički odnos. I kad se katkad u kojemu površinskom ustrojstvu pojave dva uzastopna modifikatora, to je samo prividno kombinacija modifikatora. Tada su oni beziznimno hijerarhizirani, tj. imaju različite sintaktičke odnose s pridjevnom glavom

² Uporaba nekih priložnih modifikatora veoma je restriktivna, a drugi opet mogu modificirati različite leksičke glave i skupine. Tako recimo količinski prilozi koji označuju neodređenu količinu čega (*dosta, dovoljno, prilično, toliko* itd.) mogu modificirati i imenice i glagole i pridjeve i priloge, *vrlo* i *veoma* modificiraju samo pridjeve i priloge, *mnogo, malo, puno* modificiraju imenice, glagole i priloge, *jako* modificira pridjeve i priloge, *više* i *manje* modificiraju imenice i glagole i neke pridjeve: *To je više psihološki roman nego društvena panorama.*

³ O tome veoma uvjerljivo pišu J. C. Milner (1973: 28 i dalje) i H. Huot (1979: 510 i dalje). Različito ponašanje raščlanjenih i neraščlanjenih korelativnih ustrojstva s obzirom na mogućnost kombiniranja stupanjskih modifikatora Milner promatra na poredbenim korelativnim ustrojstvima (*Ivan je toliko pametan koliko i Marko / Ivan je pametan, koliko i Marko*). U prvoj je rečenici pridjev modificiran stupanjskim modifikatorom *toliko*, i ne može primiti drugi stupanjski modifikator (**Ivan je veoma, jako toliko pametan koliko i Marko*), a u drugoj rečenici pridjev je neovisan o stupanjskome modifikatoru *koliko*, i može imati vlastite modifikatore (*Ivan je veoma pametan, koliko i Marko*).

ili pridjevnom skupinom. Tako se neki količinski priložni modifikatori (*mного, malo, puno, toliko*) mogu pojaviti praćeni modifikatorima *više* i *manje* (*Ivan je mnogo/malo više ljubazan nego Marko*), ali to je moguće stoga što se tu modifikatori *mного* i *malo* ne odnose na pridjev, nego na stupanjski modifikator. Prema tomu, takvi sljedovi modifikatora ne dovode u pitanje pravilo o nemogućnosti kombiniranja modifikatora. Što vrijedi za skupine, vrijedi i za rečenice: pridjev već modificiran jednom zavisnom posljedničom surečenicom ne može se modificirati drugom posljedničom surečenicom, ne može se dakle modificirati dvama nekoordiniranim posljedničim rečenicama (**Lucija je tako lijepa da se svi za njom okreću da joj se ne usudim prići*).

Posljedna prijedložnoinfinitivna ustrojstva kojima je u leksičkome dijelu predikata imenica imaju sva semantička i mnoga sintaktička obilježja zajednička onim posljedničim infinitivnim ustrojevima u kojima je u leksičkome dijelu predikata pridjev. Skupina *za + infinitiv* u takvim ustrojevima izražava neostvarenu, ali moguću posljedicu kojom se neizravno vrednuje imenica kojoj je skupina *za + infinitiv* u funkciji nekongruentnog atributa. Sva su takva ustrojstva u većoj ili manjoj mjeri frazeologizirana.

Za razliku od neposljednih imenskih skupina koje mogu biti modificirane (valorizacijskim) pridjevima: *Može biti neki dobar novi stil za prodati*, posljedne takve imenske skupine ne mogu biti na taj način modificirane: *To je logika za vola ubiti / *To je strašna/užasna/nevjerojatna logika za vola ubiti*.

Ispred imenskih skupina s prijedložnim infinitivom koji izražava visoki stupanj kakvoće, svojstva ili radnje ne može se pojaviti nadređeni korelator s kojim bi sintaktički i semantički (jer značenje neodređenoga stupanjskog modifikatora ‘puni’ upravo zavisna surečenica) bila povezana zavisna posljedna surečenica: *To je bila buka za mrtve probuditi / *To je bila takva buka za mrtve probuditi*. Takve dakle imenske skupine ne mogu funkcionirati u korelativnome posljedničom sustavu.

Ta činjenica može značiti samo to da se predikatno ime već nalazi u korelativnome sustavu.

Poseban sintaktički tip prijedložnoinfinitivnih posljednih ustrojstava jest onaj u kojemu se skupina *za + infinitiv* nalazi iza kopule u položaju atributa. *To je za umrijeti od smijeha. To je za prste polizati. To je za plakati*. One imaju istu interpretaciju kao i pridjevne i imenske takve skupine, tj. one vrednuju leksičku jedinicu u glagolskome ili imenskome predikatu. Subjekt takvih rečenica gotovo je beziznimno ekspletivno *to* (proforma *to*), iako se može pojaviti i zamjениčni i leksički subjekt (*Ti si za ubiti, Ivan je za pošiziti, Ta situacija je za poludjeti*). Takva su infinitivna ustrojstva reducirana na leksičku jezgru predi-

kata, a u potpunoj rečenici dolaze u ulozu leksičke jezgre predikata. Takva infinitivna u većoj ili manjoj mjeri frazeologizirana ustrojstva i izrazi dolaze s veoma malim brojem glagola (pretežito negativne semantike). U interpretativnome i semantičkome smislu takva su ustrojstva istovjetna onima u kojima su pridjev ili imenica u predikatnome imenu. Sva su posljedična infinitivna ustrojstva površinski ostatak rečenice uklopljene u prijedložnu skupinu generiranu u specifikatoru pridjeva koji je uključen u imensku skupinu čija leksička pridjevna jedinica nije ostvarena. Prijedložnoinfinitivna skupina u suodnosu je s nadređenim korelatorom koji također nije leksički ostvaren. Sve što vrijedi za infinitivna ustrojstva s imenicom i pridjevom u predikatnome imenu vrijedi i za infinitivna posljedična ustrojstva s glagolskim predikatnom.

Frazeologizirane infinitivne posljedične konstrukcije

Najveći broj posljedičnih infinitivnih ustrojstava čine frazeologizirana posljedična ustrojstva. To su strukturno-semantički blokirana ustrojstva čije se značenje nikako ne može svesti na značenje koje njihove leksičke sastavnice ili na zbroj svih njihovih leksičkih sastavnica. Takve sintaktičke konstrukcije imaju svojstvenu (stalnu) strukturu, područje uporabe i motivaciju. Naime, uvijek su to emotivno-ekspresivno obojena ustrojstva s dominantnim usklikno-kakvočno-intenzifikacijskim značenjem. Sadržaj takvih rečenica izrazito je emfatički naglašen. Njihova je uporaba uglavnom ograničena na razgovorni i književnoumjetnički funkcionalni stil. U slobodnim posljedičnim rečenicama, rečenicama velike ekspresivne vrijednosti redovito dolaze upravo frazeologizirane posljedične konstrukcije.

Takve su frazeologizirane posljedične konstrukcije *za + infinitiv* redovito stupanjski modifikatori, stupanjske odredbe. Npr. *za poludjeti/da poludiš* kao stupanjska odredba, stupanjski modifikator znači ‘u velikoj mjeri, u izrazito velikom stupnju’, ali taj izrazito veliki stupanj može biti usmjeren i u pozitivnome i u negativnome smjeru, dakle može značiti i ‘u velikom stupnju iznad prosjeka ili normale’ i ‘u velikome stupnju ispod prosjeka ili normale’, npr.:

Sve sam pripremio za njezin dolazak, a ona nije došla: to je za poludjeti. (‘to je strašno, nepodnošljivo’)

Jučer sam se proveo za poludjeti. (‘odlično, nevjerovatno dobro’)

U Matešićevu frazeološkome rječniku veoma su rijetke potvrde za frazeologizirane posljedične konstrukcije *za + infinitiv*. Dobro su međutim potvrđene posve analogne i sa spomenutim konstrukcijama zamjenjive konstrukcije *da + prezent* koje na isti način funkcioniraju kao stupanjski modifikatori s mogućom

dvosmjernom značenjskom realizacijom (kao u ovim primjerima iz tog rječnika uz koje stoji napomena da su redakcijski):

Našao sam mu i stan i namještaj, a on nije došao; to je da poludiš. ('to je strašno, nepodnošljivo')

Večer i noć su bili da poludiš. ('bili su prekrasni, čarobni, divni')

Dakle, značenje prijedložnog izraza *za + infinitiv* ili konstrukcije *da + prezent* kao modifikatora stupnja ili atributnih odredaba nije obvezatno pozitivno (kao u nekim drugim posljedičnim rečenicama, onima sa stupanjskim modifikatorima *tako, toliko*). Tako je i s glagolima *pošiziti, crknuti, krepati* itd., tj. s glagolima iz psihofiziološkoga značenjskog polja.

Donosimo tablični prikaz češćih frazeologiziranih posljedičnih konstrukcija *za + infinitiv*. S obzirom na to da je u našem korpusu pronađen manji broj potvrda za te konstrukcije (što je posve logično s obzirom na činjenicu da je riječ o konstrukcijama koje zbog svoje izrazite ekspresivnosti pripadaju razgovornom funkcionalnom stilu, te s obzirom na to da norma nije sklona infinitivnim konstrukcijama zamjenjivim prezentskim) u drugome stupcu donosimo natuknicu (konstrukciju *da + prezent*) iz Matešićeva rječnika, napominjući da je riječ o uvijek zamjenjivim ustrojstvima: gdje je potvrđeno jedno od njih, moglo bi beziznimno biti potvrđeno i drugo:

konstrukcija za + infinitiv	Matešićev rječnik	potvrda iz Matešićeva rječnika	značenje
za puknuti/ umrijeti/crknuti/ pasti (od smijeha, od dosade, od muke, od jada, od bijesa, od tuge)	da čovjek pukne od smijeha da pukneš (umreš, crkneš, padneš) od smijeha	<i>Ah, bože sveti! Da čovjek pukne od smijeha! Zapravo da čovjek pukne i od ljutnje i od smijeha! Stvarno je on komičan čovjek, da pukneš od smijeha.</i>	'veoma smiješno, komično'
za prste lizati/ polizati/pojesti	da prste ližeš (poližeš, pojedeš)	<i>Ova tetka-Pelina (riba), bogme, slatka je da prste ližeš. Tvoj svijet je nešto veće. Budućnost – da ližeš prste.</i>	'veoma je ukusno/slatko/ugodno'

za pojesti	da koga pojedješ	<i>Vidjela sam Dubravki- no dijete, milo je da ga pojedješ.</i>	‘mio/dobar; divan, lju- bak (obično o djetetu)’
za iskočiti iz kože	da čovjek iskoči iz kože	<i>Ona, moja Mara, koju toliko volim, mene sramno ostavi! Pa to je da čovek iskoči iz kože, da poludi!</i>	‘nepodno- šljivo, ne- izdrživo, da poludiš’
za poludjeti	da čovjek poludi (pobjesni i dr.)	<i>To je da čovjek poludi; Ne mogu više, to je da čovjek poludi!</i>	‘veoma teš- ko, neizdr- živo, ne- podnošlji- vo’
za smučiti se	da se čovjeku smučī (zgadi)	<i>Govorio je takve stvari da se čovjeku smučī.</i>	‘veoma ne- ugodno, ružno’

Svi frazeologizirani izrazi navedeni u tablici označuju visok stupanj, izrazi-
tu mjeru. Naravno, to nije potpun popis takvih izraza, njih je moguće dalje ni-
zati: *za popišati se* (od smijeha), *za vola ubiti*, *za plakati*, *za krepati*, *za popiz-
diti* itd.

U našem su korpusu potvrđeni ovi primjeri frazeologiziranih posljedičnih
 infinitivnih konstrukcija:

*Zar to nije danas za plakati (koliko je god bilo jučer za krepati)? P.S.
 5/5/617/19; Dakle, znaš što mi se od zadnji put dogodilo, to je nevjerojatno, za
 krepāt, da popizdiš, umrijet ćeš kad čuješ, ti bokca, znaš da su advokat Zabo-
 ga i bratić Grubišni napali skup moj stan, da crkneš! Cvitan 125; ... odjednom
 mi se čini kako je program HTV-a izvanredan, genijalan, pun zanimljivih no-
 vih i starih emisija i autora, kako ne znam što bih prije pogledao, ukratko, za
 prste polizati, za oči protrljati. Globus 618 11/10/2002/130; Ima i drugih mje-
 ra. Ne baš na kraju toga niza vojnih koraka i postupaka za plakati, dolaze uni-
 formirani cenzori i u naše redakcije i gdje postaju glavni i drugi urednici. Vje-
 snik 17/3/91/15615*

U frazeologizirana posljedična infinitivna ustrojstva nije moguće uvrstiti ni
 količinsko-stupanjnski modifikator, ni modifikator neadekvatne ili dostatne mje-
 re ili stupnja. Količinsko-stupanjnski modifikator *takav/tako* uvrštava se u po-

sljedičnu rečenicu dobivenu preoblikom takva infinitivnog ustrojstva, a pritom je nužno rekonstruirati modalni glagol:

Nemam više vremena okolišati, jer je situacija u ovoj zemlji za plakati. Vjesnik 9/12/1989 > Nemam više vremena okolišati, jer je situacija u ovoj zemlji takva da bi se moglo plakati.

U posljedičnu rečenicu dobivenu preoblikom frazeologiziranoga posljedičnog infinitiva nije moguće uvrstiti ni jedan drugi modifikator (a da se pritom zadrži značenje infinitivnog ustrojstva).

Ilustrativni su primjeri frazeologiziranoga posljedičnog infinitivnog ustrojstva:

(1) *Logika za vola ubiti. J. Pavičić, Vjesnik 18.8.1989., br. 15057*

(2) *On je za ubiti.*

U primjeru (1) prisutno je ekspletivno *to*, redukcija subjekta i kopule. Riječ je o ekspresivnoj uskličnoj konstrukciji modalnoga karaktera. U takvim se primjerima uvijek rekonstruira modalni glagol: *To je takva logika da bi mogla vola ubiti*, ili atributno značenje: *To je logika koja bi mogla vola ubiti*, kao i u primjerima: *Magla za nožem rezati; Ručak za prste polizati > To je takva magla da bi se mogla nožem rezati / To je takva magla koja bi se mogla nožem rezati; To je takav ručak da bi se moglo prste polizati*. Modalni se glagol uvijek rekonstruira i u frazeologiziranim konstrukcijama koje norma proskribira, npr.:

Jugoslavija – za ne prepoznati Vjesnik, Panorama subotom 9. 2. 1991.; Dvije godine, a dva-tri kilometra takva su daljina da je to za ne povjerovati. ivankov_700d 671344

Primjer (2) moguće je interpretirati samo kao atributnu rečenicu: *On je takav da ga treba ubiti*, gdje se u zavisnoj surečenici rekonstruira modalni glagol) i nije ju moguće zamijeniti (preoblikovati) prijedložnom skupinom: **On je za ubijanje*); *ubijanje* je tu priložna oznaka kojom se izriče usmjerenost ili nastojanje. Tako interpretirana ta rečenica gubi svaku i semantičku i sintaktičku vezu s rečenicom: *On je za ubiti*. Kakvoćnu, atributnu interpretaciju te rečenice snažno podupire njezin pragmatički, usklični karakter. Takve su rečenice beziznimno usklične. Protiv zamjene glagolskom imenicom govore i morfološko-semantički razlozi (vidi Pranjaković (1987.) i Melvinger (1989.)).

U frazeologiziranim posljedičnim infinitivnim konstrukcijama veoma se često uzrok eksplicira iza ustrojstva kojim se izražava posljedica konstrukcijom *od + G*, npr.:

S njim je bilo za umrijet od smijeha. n160_15 22282

Za frazeologizirane posljedične konstrukcije *za + infinitiv* najvažniji je podatak o prisutnosti rezultativnih glagola (*poludjeti, pošiziti, crknuti od smije-*

ha, ubiti vola... popišati se u gaće, krepati). Čini se da je jedini akuzativni glagol *ubiti* (*Logika za vola ubiti*). Zanimljivo je da su te konstrukcije potvrđene i u velikoj starini, npr.:

Trud i boles (bol) čujem, jaoh, za umrit! Arj, knj. 21, str. 667, Gundulić (s napomenom “u konsektivnoj rečenici”).

Nefrazeologizirane posljedične infinitivne konstrukcije

Nefrazeologizirane posljedične infinitivne konstrukcije nalaze se u rečenici s eksplicitnim ili neeksplicitnim modifikatorom.⁴ Posljedičnu interpretaciju omogućuje im upravo prisutnost tog modifikatora. S obzirom na značenje modifikatora te rečenice imaju količinsko-posljedično značenje, značenje prekomjernog uzroka te značenje dostatnog ili nedostatnog uzroka. Sve se te rečenice mogu preoblikovati u zavisnosložene posljedične rečenice odgovarajuće semantike, npr.:

⁴ Prijedložne i besprijedložne infinitivne posljedične konstrukcije s modifikatorima *dovoljno/dosta* potvrđene su u primjerima iz 17. i 18. stoljeća:

Pače ufam da će dosta biti i sam slideći odgovor za umiriti za sad uznemirena mišljenja tvoja: Antun Ivanošič, Svemoguć i zemlje stvoritelj, 1788, str. 194

Ali mu se viđi toliko zadosta za slomiti tursku silu. A. K. Miošić, Razgovor ugodni..., 1759, str. 286

Ovo (je) dosta za omekšat i ona pasja srca. Arj, knj. 21, str. 667 B. Kašić is.

Lijeci nisu dosta za ozdraviti. Arj, knj. 21, str. 667 I. Držić

Nizok čovjek nije dosti za doseć ju. Arj, knj. 2, str. 688, J. Kavanjanin

Da toli ni grana ni snaga nije dosti za krenut jednime kamenom? Arj, knj. 21, str. 667 F. Lukarević

Smrt tvoja ne bi dosta bijes Mahmudov utažiti. Arj, knj. 2, str. 680, Zgode 5

Zlato imaće moć ... toliko veliku za podat (mu) smrt priku. Arj, knj. 21, str. 667, I. Gundulić (s napomenom “u konsektivnoj rečenici”)

Stvari koje su prevelike za trpjeti i podnositi. Arj, knj. 21, str. 667, J. Matović

U starini je prijedložnoinfinitivna konstrukcija, preuzeta iz talijanskog jezika, obilno potvrđena, osobito kao namjerna konstrukcija. Evo još nekih zanimljivih potvrda prijedložnoinfinitivnih konstrukcija:

Imaju biti gotovi za pomoći svoja duhovna stada. Arj, knj. 21, str. 656, A. Kadčić

Gotov je za umriti. Arj, knj. 21, str. 656, A. Della Bella

Stao bješe gotov za past. Arj, knj. 21, str. 656, I. Đorđić

Tko je rođen za vladati. Arj, knj. 21, str. 667, J. Palmotić

Opačina ... je druga mloga mučnija za podnijeti se. Arj, knj. 21, str. 667, F. Lastrić

One muke, koje nije načina za izreć, kolike su. Arj, knj. 21, str. 667, J. Kavašin

Ta konstrukcija dolazi od 12. st. u mnogih pisaca; ima ga i kod Vuka, Daničića itd.

Ne vjerujem da netko ima takvu snagu, pogotovo ne za napisati pjesmu u dahu. > *Ne vjerujem da netko ima takvu snagu, pogotovo ne (takvu) da napiše / da bi napisao / da bi mogao napisati pjesmu u dahu.*

Danas nisam imao dovoljno hrabrosti odabrati. > *Danas nisam imao dovoljno hrabrosti da odaberem.*

Kako je to bilo presitno za čitati, pruži ulaznicu... **Cvitan 232** > *Kako je to bilo presitno da bi se čitalo/da bi se moglo pročitati, pruži ulaznicu...* **Cvitan 232**

Sintaktički status posljedičnih infinitivnih konstrukcija

Infinitivne se posljedične konstrukcije pojavljuju kao samostalna (slobodna posljedična) rečenica ili kao rečenični dio (priložna oznaka posljedice, predikat ili atribut). Frazeologizirane se posljedične infinitivne konstrukcije redovito pojavljuju ili kao dio predikata ili kao slobodne posljedične rečenice. Nefrazeologizirane su posljedične konstrukcije u pravilu u funkciji priložne oznake posljedice i redovito zamjenjive konstrukcijom *za + glagolska imenica u akuzativu*.

priložna oznaka posljedice	predikat	atribut
<i>Kožnata jakna smiješna, a šal oko vrata škaklja za poludjeti.</i>	<i>On je za ubiti.</i> <i>Jugoslavija – za ne prepoznati</i> Vjesnik, Panorama subotom 9.2. 91., br. 657 (neeksplicirana kopula) <i>S njim je bilo za umrijet od smijeha.</i> n160_15 22282 <i>Dvije godine, a dva-tri kilometra takva su daljina da je to za ne povjerovati.</i> ivankov_700d 671344	<i>Ima i drugih mjera. Ne baš na kraju toga niza vojnih koraka i postupaka za plakati, dolaze uniformirani cenzori i u naše redakcije i gdje postaju glavni i drugi urednici.</i> Vjesnik 17/3/91/15615

Prijedložni se infinitiv može pojaviti samostalno, kao slobodna posljedična rečenica bez antecedenta u kojoj se izostavlja modalni i samostalni glagol (*Za poludjeti! Za krepiti! Za pošiziti! Za plakati!*). Takva je slobodna posljedična rečenica zamjenjiva slobodnom posljedičnom rečenicom ustrojstva:

da + glagol u 2. l. prezenta (infinitiv kao neodređeno lice tu se izjednačuje s uopćenoličnim drugim licem jednine)⁵ (*Da poludiš! Da krepaš! Da pošiziš!*)
ili

da + čovjek + 3. l. prezenta (*Da čovjek poludi! Da čovjek krepa! Da čovjek pošizi!*)

ili

za + glagolska imenica (*Za plakanje! Za žaljenje!*).

Spomenute infinitivne konstrukcije uvijek su zamjenjive opisanim konstrukcijama *da + prezent*. Konstrukcijom *za + glagolska imenica* zamjenjive su samo ako je riječ o nesvršenome glagolu.

Takve su rečenice izrazito ekspresivne i ograničene na razgovorni i književnoumjetnički funkcionalni stil. Njihova je nepotpunost u funkciji ekspresivnosti: one izražavaju visok stupanj nevjerice, iznenađenja, pozitivnih i negativnih emocija i česte su u dijaloškim tekstovima:

Ozbiljno tvrde da sam divljak u diskusiji? Za krepiti! **P.S. 3/3/608/12**

Njihovu ekspresivnost i visoku emocionalnu obojenost potkprepljuje i činjenica da je najčešće riječ o uskličnim rečenicama. Te su rečenice modalne. U njima je uvijek moguće rekonstruirati modalni glagol:

Da čovjek poludi! > To je takvo da bi čovjek mogao poludjeti / To je takvo da bi se od toga/zbog toga moglo krepiti.

Besprijedložni infinitiv

Moja volja nije dovoljno jaka oduprijeti se navali slika. **J. Melvinger, 1980, str. 204**

To je rečenica nedostatnog uzroka s infinitivnim ustrojstvom u položaju zavisne surečenice. Infinitiv tu ograničava značenje predikata glavne surečenice, i to tako da ga sužuje. Značenje predikata glavne surečenice vrijedi isključivo s obzirom na značenje glagola u predikatu zavisnog ustrojstva. Predikativni pridjev u takvim ustrojstvima gotovo je beziznimno eksplicitno ili implicitno modificiran modifikatorom mjere ili količine (*dovoljno, dostatno, toliko*). Takve su konstrukcije potvrđene i u starini:

Smrt tvoja ne bi dosta bijes Mahmudov utažiti. **Arj, knj. 2, str. 680, Zgode 5**

Veoma je zanimljiv primjer s infinitivnim posljedičnim ustrojstvom na položaju zavisne infinitivne *da*-surečenice:

⁵ Primjer slobodne posljedične rečenica (bez antecedenta) *Da pošiziš!* donosi Mrazović (1990 : 153).

Zipara mali krvnik i vuče mučenika da je Bogu plakati. Katičić 266, primjer Matošev

Besprijedložni je frazeologizirani infinitiv zamjenjiv konstrukcijom *da + prezent* potvrđen u ovim primjerima velike ekspresivne vrijednosti:

Nisam poludila davati suđe! **Lj. Popović**

Pa tko se onda ne bi unaprijed radovao takvoj “Europi nacija”?! I tko je lud izaći na ulicu gađati je kamenjem? Globus 595 3/5/2002/43; Tko je toliko naivan ili lud tražiti svoju poziciju u Zagrebu?! Jutarnji list 10/6/2000/768; Unatoč tome kod kuće je našla dovoljno snage bodriti majku i pomoći joj tražiti...; ... ostaje i dalje otvoreno pitanje tko još ima dovoljno građanske hrabrosti priznati da je bio u krivu...

Besprijedložne infinitivne konstrukcije pojavljuju se i u konstrukcijama analognim konstrukcijama s pridjevima negativne semantike (*nemoćan, nespreman*) u rečenicama odsutnoga uzroka.

Novi istražni sudac, na inzistiranje mog advokata, odgovara da je nemoćan donijeti bilo kakvu odluku, te da nema nikakav uvid u moju tjeralicu. N130_03 8123; Mi smo im odgovarali da su i oni nemoćni spasiti nas od tih napada. N156_01 12914; No, današnje stanje u našem novinarstvu pokazuje da su zapravo atomi nemoćni nešto bitno promijeniti na bolje.; ... da su SR Jugoslavija, Bosna i Hercegovina te posebno Hrvatska, bile nespremljene pomoći Sudu u privođenju osumnjčenih i iznalaženju informacija o onima koje se traži zbog zločina počinjenih između 1991. i 1995. godine. vj981230g 11818.

Literatura:

- BAJDUŽ, LJUDMILA MAKSIMOVNA 1983. *Konstrukcii s sojuzom tem bolle čto i ih mesto v sisteme sredstvvyraženiya pričinnno-sledstvennyh otnošenij*, Avtoreferat, Tomsk.
- BOLINGER, DWIGHT 1972. *Degree words*, Mouton, The Hague – Paris.
- GARY, EDWARD NORMA 1979. *Extent in English. A unified account of degree and quantity*. PhD thesis, University of California, Los Angeles (neobjavljeni rukopis).
- IVIĆ, MILKA 1972. Problematika srpskohrvatskog infinitiva, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, XV/2, Novi Sad, 187–195.
- KATIČIĆ, RADOSLAV 1986. Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. *Nacrt za gramatiku*, JAZU i Globus, Zagreb.
- KOVAČEVIĆ, MILOŠ 1988. Konsekutivne rečenice u današnjem i Vukovom jeziku, *Glasnik CANU*, Odjeljenje umjetnosti 8, Titograd, str. 177–193.

- MATEŠIĆ, JOSIP 1981. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, ŠK, Zagreb.
- MELVINGER, JASNA 1980. *Sintaksa i semantika infinitiva u suvremenom hrvatskom književnom jeziku* (strojopis), Osijek.
- MELVINGER, JASNA 1982. Supstandardni prijedložni infinitiv i odgovarajuća sintaktička sredstva u hrvatskom književnom jeziku, *Jezik* 29, Zagreb, 74–76.
- MELVINGER, JASNA 1986. Infinitivna kondenzacija finalne zavisne klauze u suvremenom hrvatskom ili srpskom jeziku, *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 15/1, Beograd, 123–131.
- MRAZOVIĆ, PAVICA; ZORA VUKADINOVIĆ 1990. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci – Novi Sad.
- MUSIĆ, AUGUST 1935. Značenje i upotreba participa u srpskohrvatskom jeziku, *Rad JAZU* 250, Zagreb, 127–159.
- PRANJKOVIĆ, IVO 1987. Vrijeme, način i vid te odnosi među članovima sintaktički koordiniranih jedinica, *Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog ili srpskog jezika* III, Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta, Zagreb, 71–88.
- PRANJKOVIĆ, IVO 2001. *Druga hrvatska skladnja: sintaktičke rasprave*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- RYBKA, N. D. 1984. *Vyraženie značenija sledstvija v prostom predloženui v sovremennom ruskom literaturnem jazyke (avtoreferat)*, Moskva.
- ŠAJDULLINA, N. I. 1982. Složnopodčinennye predloženiya s pridatočnymi sledstvija i stepeni-sledstvija v jazyke L. N. Tolstogo, u: *Perehodnost v sisteme složnogo predloženiya sovremennogo ruskogo jazyka*, Izdatel'stvo Kazanskogo universiteta, Kazan, 49–58.
- VUKOJEVIĆ, LUKA 1993. Korelativne posljedične strukture s veznikom te, *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik* 19, Zagreb, 417–442.
- VUKOJEVIĆ, LUKA 1996. Strukturno-semantički status poredbenih rečenica, *Filologija* 27, Zagreb, 123–151.
- VUKOJEVIĆ, LUKA 2005. *Izražavanje posljedičnih odnosa u hrvatskome standardnom jeziku*. Doktorski rad u rukopisu.

Infinitive consequential constructions

Abstract

Infinitive consequential constructions can be divided according to a few criteria – primarily into phraseological and non-phraseological constructions. According to their place in the sentence, they can be divided into free sentence structures and structures which are a clause. Infinitive constructions are further divided into prepositional and non-prepositional sentence constructions.

All infinitive consequential constructions are of the correlative type. Non-prepositional infinite constructions are relatively rare. The phrase *adjective + za + infinitive* in the sentence e.g. *Lijepa je za pošiziti* (*She is so beautiful you could go crazy*) differs greatly in many features from constructions which are similar at first glance, such as *Krleža je težak za čitati* (*Krleža is difficult to read*). In such phrases, *preposition+infinitive* limits or in some other way determines the range of meaning of the adjective which precedes it. There is a special syntactic type of *preposition + infinitive* constructions in which the phrase *za + infinitive* appears after the copula in the attributive position. *To je za umrijet od smijeha* (*It is so that you could die laughing*). *To je za prste polizat* (*It is so that you could lick your fingers*). Such infinitive phraseological constructions and expressions appear with a very small number of verbs of mostly negative semantics. All consequential infinitival constructions are a surface remnant of the sentence inserted into the prepositional phrase generated in the adjectival specifier. The subject of such sentences is almost without exception the expletive *to*. Most infinitive constructions are generated by phraseological consequential constructions, i.e. structurally and semantically blocked constructions. Such constructions have a permanent structure, range of usage and motivation. These are always emotional and expressive constructions with an intensificational meaning. Phraseological consequential constructions *za + infinitive* are degree modifiers.

Ključne riječi: sintaktički modeli, infinitivne posljedične konstrukcije, posljedična rečenična ustrojstva

Key words: syntactic models, infinitive consequential constructions, consequential sentence constructions